

קולנוע סמדר ובית הקפה הצמוד אליו נחשבים למעוז החילוניות בלב עיר הקודש, אולם הסרטים האיכותיים שמוצגים במקום מושכים גם קהל דתי. התוספת 'לב' עוד לא השתרשה, וירושלמי אמיתי ימשיך לקרוא לבית הקולנוע 'סמדר' – לפחות עד שהשם ישחנה שוב

לפנות בכתב במשך יומיים מיום קבלת מכתבי זה על כל אותם הסוכנים והסוכנויות אשר אליהם שלחתם את מכתבכם הנדון, ולהודיעם שהייתה טעות בידיכם ושהתברר לכם שה' בוירלה ... אינו סוכן היטלר ואין לו כל קשר עם סוכני היטלר. כמו כן עליי לבקש מכבודכם לשלוח לי בתוך המועד הנ"ל העתקת מכתבכם וגם כתב הצטדקות, אחרת אהיה נאלץ לאחוז בלי כל דיחוי בכל האמצעים המשפטיים המתאימים והאפשריים (דוד קרויאנקה, 'ירושלים – המושבה הגרמנית ורחוב עמק רפאים', עמ' 66-67).

המכתב הנועם הועיל ובעלי בתי הקולנוע, שנבהלו מהאיומים, התנצלו. ראויה לציון במיוחד תגובתה של הנהלת קולנוע 'ציון' בירושלים, שזוכה אצלנו בתואר ההיתממות המופרכת ביותר בארץ ישראל בתקופת המנדט הבריטי:

הננו מודיעים לכבודו שלעולם לא חשבנו להעליב את מי שהוא, ואת מר בוירלה בפרט, שאין אנו מכירים אותו כלל, ורק ממכתבו הנ"ל נודע לנו שה' הנ"ל מתעסק בקולנוע בירושלים. לפי דעתנו הביטוי 'סוכן היטלר' אינו עלבון, ואם מר בוירלה מוצא עצמו נעלב על ידי ביטוי זה אנו מצטערים מאוד ומבקשים את סליחתו (שם).

להיות גרוע יותר. באותם ימים געש היישוב העברי בעקבות החרם שהכריז היטלר על בתי עסק יהודיים בגרמניה, ובתגובה נקט חרם נגדי שכלל הקפאה של הקשרים עם המושבות הגרמניות. בעלי בתי הקולנוע היהודיים אף שלחו מכתב למפיצי הסרטים בארץ ובו טענו כי בוירלה הוא סוכן של היטלר.

בוירלה השתולל מעלבון ומזעם. בשונה מרבים במושבות הגרמניות הוא דווקא התנגד להיטלר ולא הסכים להציג בקולנוע שלו סרטי תעמולה. כשסירב להניף בחזית דגל צלב קרס גינו אותו שכניו למושבבה ואף הכריזו חרם עליו ועל בית הקולנוע שלו. ההתנכלות היהודית עצבנה את בוירלה במיוחד והוא ראה בה תחרות עסקית שהתחפשה לפולמוס אידאולוגי פוליטי. עוד באותו שבוע פנה עורך הדין שלו, ד"ר מרדכי בוקסבוים, במכתב למלעזיזים עליו ולא חסך מלים בתיאור האשמה החצופה שטפלו על מרשו. לסיום כתב:

הואיל והאשמה זו נעשתה אך ורק מטעמים מסחריים, בכדי להתפטר ממתחרה חדש, למרות 'ידעתכם שלה' בוירלה אין כל קשר עם סוכני היטלר ... פעולתכם הנדונה גרמה עלבון והפסד למרשי ועלולה לגרום לו עוד הפסדים ונזקים נוספים. אי לכן מתכבד הנני בזה לבקש מכבודכם שתואילו

ארזתם לבד?

- ✓ שבע מושבות הקימו הגרמנים הטמפלרים בארץ ישראל במאה ה-19 מתוך להט דתי של עבודת האדמה בארץ הקודש. הם היו מופת לחלוצי העלייה הראשונה בכל הקשור לנטיעת כרמים, לגידול דבורים ולטיפוח קשר חשדני עם יתושי אנופלס. הם לא העלו בדעתם שדור ההמשך יהיה קצת פחות להוט אחר התנ"ך והחקלאות ויעדיף מקצועות כמו אדריכלות, בנקאות, ואפילו, שומו שמים, עסקי קולנוע.
- ✓ ביתו היפהפה של גוטלוב בוירלה האב ניצב עד היום צמוד לקולנוע סמדר בפינת הרחובות ליד ג'ורג' וסמטס.
- ✓ רכוש הטמפלרים הפך ב-1948 לנכסי מדינה, אך כחלק מהסכם השילומים ב-1952 פיצתה ישראל את הטמפלרים ואת יורשיהם ב-54 מיליון מרקים גרמניים. זה לא הפריע לאחדים מצאצאי הטמפלרים להגיש לאחרונה תביעות משפטיות נגד ישראל בדרישה להשיב להם את רכושם או לפצותם בסכומי עתק.
- ✓ גוטלוב בוירלה הבן לא ויתר על נכסיו בירושלים. במכתב ששלח מאוסטרליה לעורך הדין היהודי שלו ב-1950 הוא ביקש כי יפעל להשיב לו את רכושו. למרות מאמציו של ידידו הבקשה נדחתה.

כשסירב בוירלה להניף בחזית בית הקולנוע דגל צלב קרס גינו אותו שכניו הטמפלרים ואף הכריזו חרם עליו ועל בית הקולנוע שלו

שלך, וזאת בהתאם לעקרוננו של הפיהרר: "תועלת הכלל מעל תועלת הפרט". אנו חותמים בהייל היטלר! (שם).

בוכהלטר הבין היטב שמכתב כזה עשוי לחולל מהומה אם יגיע לידי היישוב העברי בארץ ישראל, ולכן הזהיר מפורשות את בוירלה בהערת נ"ב:

אנו מבקשים להתייחס למכתב זה כסודי, ולדאוג לכך שלא יגיע לידיים יהודיות (שם).

גלגולי שחוח

בוירלה לא התכוון להתקפל בפני איש, אך הלחץ העצום שהופעל עליו ועל משפחתו עשה את שלו. אחרי שלושה חודשים נאלץ קולנוע אפרת לסגור את שעריו והעסק חזר לידי בוירלה. במשך שנים אחדות המשיך בית הקולנוע לקרטע, ואם בוירלה קיווה לנס הוא התבדה בספטמבר 1939, כשאנגליה הצטרפה לבעלות הברית במלחמת העולם השנייה והוא הפך לנתין אויב כמו כל בני המושבות הגרמניות. הטמפלרים הוגלו מבתיהם שבירושלים למושבה שרונה, וקולנוע אוריינט הוחרם והושכר לערבי נוצרי מקומי שקרא לו 'ריג'נט'.

ההדורים יושרו, אבל נראה שהמזל הרע כבר דבק בקולנוע אוריינט ותוך שנה הוא עמד על סף פשיטת רגל. בצר לו השכיר בוירלה את המקום ליזם יהודי צעיר בשם איתן בלקינה, וזה הפעיל את בית הקולנוע תחת השם העברי הנאה 'אפרת'. הטמפלרים השתוללו מזעם ומעלבון, ובוירלה זכה למכתב מאיים מלודוויג בוכהלטר, ראש הסניף הירושלמי של המפלגה הנאצית:

בתדהמה נודע להנהגה המקומית של NSDAP (ראשי תיבות של המפלגה הנציונל סוציאליסטית) על השכרת בית הקולנוע שלך ליהודים. אנו מפנים בהקשר זה את תשומת לבך לכך שמכירת רכוש גרמני בשטח מושבות גרמניות טעונה כיום אישור של ארגון החוץ של NSDAP, וזאת בכל מקרה שעניינו מכירה ללא אריים בעלי נתינות גרמנית. העתק של מכתבנו זה נשלח במקביל ... למנהיג המפלגה של NSDAP בפלשתינה אל ארגון החוץ של NSDAP. בקשר לכך מותר לציין ולהסב את תשומת לבך לתוצאות האפשריות של צעדיך עבורך ועבור בני משפחתך. בתקווה שאתה, כבן העם, מעמיד את האינטרסים של עמך מעל לאלו

חודיעין שלום

מה לאכול? 🍴

- ✓ **טחנת הקפה** עמק רפאים 23
כשר חלבי, 02-5661665
- ✓ **חסדיק** עמק רפאים 31
כשר חלבי, 073-7569522
- ✓ **לה בוקה** עמק רפאים 46
כשר בשרי, 053-9442798

איפה לישון? 🏠

- ✓ **מלון וספא הר ציון**
דרך חברון 17, 02-5689555
- ✓ **בית קטן במושבה**
לוי ג'ורג' 4 א', 02-5662424

עוד באזור 📍

- ✓ **מתחם התחנה הישנה**
דוד רמז 4, 02-65352391
- ✓ **תאטרון ירושלים**
דוד מרכוס 20, 02-5605757
- ✓ **מרכז מורשת בגין**
מוזאון ומרכז אירועים
ש.א. נכון 6 (מול הסינמטק)
הכניסה בתשלום, 02-5652020

לאחר המלחמה אסרו הבריטים על הטמפלרים לשוב לבתיהם, בעקבות איום מפורש של תנועת המרי העברי לפגוע בכל גרמני שיישאר בארץ. בוירלה, כמו רוב הטמפלרים, הוגלה לאוסטרליה, והקולנוע שהשאיר בירושלים המשיך להתנהל – או יותר נכון לקרטע – בלעדיו.

מלחמת העצמאות קטעה את פעילותו של קולנוע ריג'נט והוא נפל לידיים ישראליות. באלול תש"ט (1949) מסרה המדינה את הקולנוע לארבעה חיילים משוחררים. אך הימים היו ימי צנע, אוכל לא היה וגם לא בגד, ומי ירצה לראות סרט בתנאים כאלה? תוך שנה התפרקה החבורה, ואחד החיילים, אריה צ'צ'יק שמו, קנה משלושת חבריו את חלקם. אז גם הוכרזה התחרות למתן שם חדש, וכך נולד במזל טוב קולנוע סמדה.

משפחת צ'צ'יק התגייסה כולה להפעלת הקולנוע: אריה מכר את הכרטיסים, בהמשך רץ לקרוע אותם בכניסה לאולם ולבסוף דילג למעלה להפעלת המקרן, אשתו רבקה הגישה משקאות במזנון והבנות טאטאו את האולם בסוף ההקרנה. בניגוד לבתי הקולנוע האחרים, בסמדר מותר היה להכניס קפה ומזון מבחוץ, מה שהפך אותו לביתי מאוד. אט אט כבש לו קולנוע סמדר פינה חמה בלב הירושלמים, כפי שתיארו זאת אפרים סידון ודודו גבע בעיתון 'כל העיר' ביי"ח בניסן תשס"ד (2004):

בית הקולנוע החביב והישן ... אפשר לבוא אליו בנעלי בית ולפגוש פרופסורים או אנשי תקשורת בטרנינג. תמיד דחוס, תמיד מהביל, תמיד חביב ומסביר פנים. סינמה בטעם של פעם (שם, שם) 199.

וההשתלטות על מקומות החנייה. הסכסוך הגיע עד לעירייה, ובסופו של דבר נפתר בהסכמה בין הצדדים ובהשאת בית הקפה על כנו. מאז ועד היום עומד קולנוע לב סמדר – הוא סמדה הוא ריג'נט, הוא אפרת, הוא אורינט – בלב המושבה הגרמנית בירושלים. למרות כל השינויים שהתחוללו בו בתשעים השנים האחרונות הוא נותר הקולנוע היחיד בעיר שאפשר לראות בו סרט טוב עם כוס קפה ביד. ■

ב-1993, במלאות עשור למותו של אריה ובתום 44 שנים של תפעול יומיומי, שבעה משפחת צ'צ'יק מניהול קולנוע סמדה. הוא נסגר לשלוש שנים, ונפתח לבסוף שוב על ידי רשת 'לב' תחת השם 'לב סמדר'. המקום עבר מתיחת פנים, הריפוד הוחלף, מערכות ההקרנה והשמע שודרגו, והמזנון הקטן הפך לבית קפה סגנוני. לראשונה נפתח המקום גם בלילי שבתות והפך למעוזו חילוני מוצהר בירושלים. בראשית שנות האלפיים ניהלו השכנים קרב מאסף על סגירת בית הקפה שהפך למטרד בשל הרעש